

9-10-2020

TECHNOLOGY OF CREATIVE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF IMAGING ACTIVITIES

Foziljon Usibjonovich Pulatov

Institute for Retraining and Advanced Training of Preschool Education Personnel and manager, Senior lecturer

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

Pulatov, Foziljon Usibjonovich (2020) "TECHNOLOGY OF CREATIVE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF IMAGING ACTIVITIES," *Scientific Bulletin of Namangan State University*. Vol. 2 : Iss. 9 , Article 63.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu/vol2/iss9/63>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in Scientific Bulletin of Namangan State University by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact sh.erkinov@edu.uz.

TECHNOLOGY OF CREATIVE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF IMAGING ACTIVITIES

Cover Page Footnote

???????

Erratum

???????

ISSN:2181-0427

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ИЛМИЙ АХБОРОТНОМАСИ**

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**

2020 йил 9 сон

8. Г.А.Пардаева. Масофавий ўқитиш шароитида фаолият юритадиган ўқитувчи фаолиятининг рол-модели. Ахборот-коммуникация технологиялари ва телекоммуникацияларини замонавий муаммолари ва ечимлари республика илмий-техник анжуман. 2020 йил 17-18 апрель, Фарғона

ТАСВИРИЙ ФАОЛИЯТ ЖАРАЁНИДА МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРНИ ИЖОДИЙ РИВОЖЛАНТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Пулатов Фозилжон Усибжонович

Мактабгача таълим муассасалари раҳбар ва мутахассисларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш институти, катта ўқитувчи

Аннотация: Ушбу мақолада тасвирий фаолиятнинг мактабгача ёшдаги болалар ривожланишидаги ўрни ва аҳамияти ёритиб берилган. Шунингдек, тасвирий фаолият жараёнида мактабгача ёшдаги болаларни ижодий ривожлантириш технологиясини ишлаб чиқиш босқичлари ва уларнинг мазмуни ёритиб берилган. Мактабгача ёшдаги болаларни тасвирий фаолият жараёнида ижодий ривожлантириш учун мисол тариқасида “Мушукчалар” тасвирий ўйини келтириб ўтилган.

Калит сўзлар: ижодий ривожланиш, тасвирий фаолият, тасаввур, ижодий ривожлантириш технологияси, ўйин.

ТЕХНОЛОГИЯ ТВОРЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРОЦЕССЕ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Пулатов Фозилжон Усибжонович

Институт переподготовки и повышения квалификации руководителей и специалистов дошкольных образовательных учреждений, старший преподаватель

Аннотация: В данной статье освещается роль и значение изобразительной деятельности в развитии дошкольников. Также освещены этапы развития технологий творческого развития дошкольников в процессе изобразительной деятельности и их содержание. Примером творческого развития дошкольников в процессе изобразительной деятельности является наглядная игра «Котята».

Ключевые слова: творческое развитие, изобразительная деятельность, воображение, технология творческого развития, игра.

TECHNOLOGY OF CREATIVE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF IMAGING ACTIVITIES

Pulatov Foziljon Usibjonovich

Institute for Retraining and Advanced Training of Preschool Education Personnel and manager, Senior lecturer

Annotation: This article highlights the role and importance of visual activities in the development of preschool children. It also describes the stages of development of technology for the creative development of preschool children in the process of visual activities and their content. An

example of the creative development of preschool children in the process of visual activity is the visual game "Kittens".

Keywords: *creative development, visual activity, imagination, technology of creative development, play.*

Тасвирий фаолият мактабгача ёшдаги болаларнинг ижодий ривожланишида гоят муҳим аҳамият касб этади. Тасвирлаш орқали бола нафақат атроф-муҳитни акс эттиради, балки уни англаб ҳам этади. Бунда бола уни қизиқтираётган, ҳайрон қолдираётган ва завқлантираётган ҳамма нарсаларни чизади. Тасвирий фаолиятда бола шахсининг ижодий қобилиятлари намоён бўлади. Тасвирий фаолият ҳам худди ўйин сингари табиий ва органик эҳтиёж бўлиб, унинг амалга оширилиши жараёнида мактабгача ёшдаги бола учун фантазия ва сеҳрли дунё очилади [2].

Мактабгача бўлган ёшдаги тасвирий фаолият жараёнида эстетик ҳозиржавоблик шаклланиши, атрофдаги олам гўзалликлари намоён бўлишининг хилма-хиллиги ҳақидаги тасаввурларнинг ривожланиши рўй беради. Тасвирлашнинг элементар қонуниятларини ўзлаштириш жараёнида болада фикрлаш сифати ва операциялари фаол ишга туширилади. Таҳлил қилиш ва синтезлаш, таққослаш ва умумлаштириш, таснифлаш ва аниқлаштириш асосида бола бадиий материаллар ва техник усуллар ҳақида янги билимларни ўзлаштиради, композиция, ритм, ёритиш, макон, ҳажм, конструкция нима эканлигини билиб олади, асар яратиш ва қабул қилишнинг психологик жиҳатларини тушунишни ўрганади, унинг рассом ва томошабин сифатидаги интеллектуал тажрибаси бойиб боради [1, 3].

Тасвирий фаолиятга боғлиқ равишда мактабгача ёшдаги болада хотира ривожланади, бола ўзи чизган расмда тасвирлаб берадиган воқеликдаги қиёфаларнинг тўпланиши, сақланиши ва такрор ҳосил қилиниши рўй беради. Тасвирий фаолиятнинг ижодий хусусияти мактабгача ёшдаги боланинг энг муҳим психик янги ҳосилаларидан бири – тасаввурнинг ривожланишини рағбатлантириб, бу шахснинг ривожланиганлиги ҳақида гувоҳлик беради. Ёза олиш, ўйлаб чиқара олишга қобиллик тасаввурнинг ривожланганлигига таянади [5].

Шунинг учун ҳам ҳозирги кунда тасвирий фаолият жараёнида мактабгача ёшдаги болаларни ижодий ривожлантириш технологиясини ишлаб чиқиш долзарб вазифалардан биридир. Мактабгача ёшдаги болаларнинг ижодий ривожлантириш технологияси педагог ва тарбияланувчи ўртасидаги ўзаро муносабатлар усуллари ва услубларининг бирикмасидир [4].

Шахснинг ижодий ривожланиши жараёнини технологиялаштириш учун биз уч босқични аниқладик: I - такрорлаш, II - талқин, III - ижодий фаоллик.

Биринчи босқичда (такрорлаш) педагог болаларга тасвирий ўйинни ва ўйин тасвирини ўргатади. Тарбиячининг вазифаси ҳар бир бола учун тасвирий ўйин ва ўйин тасвирини яратиш ва ўтказиш усули ҳамда қоидаларини ўзлаштирилишига эришишдир.

Иккинчи босқичда (талқин қилиш) болалар ўз олдига мақсад қўйиш, у томон бориш, унга эришиш ва уни амалга оширишга эришиш қобилиятини ривожлантирадилар. Ўйин тасвири жараёнида болалар ижодий маҳсулот (расм)

яратадилар, тасвирий ўйин пайтида эса болалар расмлари боланинг ижодий иши муваффақиятини тасдиқловчи восита сифатида фойдаланилади. Тарбиячи болаларга мақсадга эришиш услубларини ўргатади.

Технологиянинг учинчи босқичи (ижодий фаоллик) тезўзгарувчан ўқитиш усулларини фаоллаштиришни назарда тутаяди, ушбу босқичнинг мақсади ҳар бир болани фаол ўзгаришга интилишидир. Мактабгача ёшдаги тарбияланувчи янги ўзгаришда элементларнинг комбинациясини топишни ўрганади, унда фаол янги, ғайриоддий нарсани фаол яратиш зарурати шаклланади.

Ушбу босқичлар мактабгача ёшдаги шахснинг ижодий ривожланиши технологиясининг асосини ташкил этади. Тадбиқ этиладиган технологиянинг самарадорлигини диагностика қилиш муаммосини ҳал қилиш учун унинг шакллантирилганлиги мезонлари аниқланди: универсал қобилиятлар ва мотивацион эҳтиёжлар соҳаси.

Тасвирлашнинг биринчи технологик босқичи ўрганувчининг билимларни тушуниш, эслаб қолиш, тасвирлаш, уларни намунадагидек қўллаш усулларини ўзлаштириши билан тавсифланади. Ўқитишнинг дастлабки босқичида тарбиячилар болаларга кубиклар билан ҳаракатларнинг шартли қоидаларини тушунтириб беришади. Аслида, “Кўнгилочар-кубик”дан қандай фойдаланишни ўрганиш жараёни жуда қизиқарли ўйинга айланади. Дастлаб, болалар педагог томонидан тавсия этилган версияни ўйнашади. Тарбиячи ўйиннинг номи, мақсади ва қоидаларини айтиб беради, ҳар бир ўйинда қоидалар, аниқ ҳаракатлар мавжуд бўлиб, уларнинг ёрдамида ўйин амалга оширилишига ва охирида натижа чиқарилишига эътибор берилади. Кейинги сафар педагог яна ўша ўйинни ўйнашни таклиф қилди, аммо ўйин шартларини ўзгартириш кераклигини таъкидлайди. Агар қоидалар ёки шартлар ўзгартирилса, янги ўйин шаклланади ва “Кўнгилочар-кубик” бунда ёрдам беради. Тарбиячи ҳаракатлар қоидаларини кублар билан тушунтиришга бир нечта ўйин-машғулотларини бағишлайди, шунда ҳар бир бола кубларнинг қирраларида чизилган шартли белгиларни ўрганади.

Шундай қилиб, биринчи босқичда болалар тарбиячи билан биргаликда тасвирий ўйинда ўйин қоидалари ва ҳаракатларини ўзгартиришни ўрганадилар, бу ерда бола шерик вазифасини бажаради.

Иккинчи технологик босқич - талқин - ўрганувчининг ўрганилаётган нарсанинг маъносини тушуниш, алоқаларни ўрнатиш, ўзгарган шароитда билимларни қўллаш усулларини ўзлаштириш истаги билан боғлиқ. Бу ерда ташаббус кўпроқ болада пайдо бўлишни бошлайди, кейин ўйин ўз-ўзидан иккинчи босқичга ўтади, у ерда бола устунлик қилади. У болаларни ўйнашга жалб қилади ва тарбиячидан уларнинг ҳаракатларига баҳо беришни сўрайди. Болалар мустақил равишда “Кўнгилочар-кубик” ёрдамида ўйин қоидалари ва ҳаракатларини ўзгартирадилар. Ўқитувчи болаларга тезўзгарувчанлик услубларини ўргатади.

Шундай қилиб, тасвирий ўйинни ташкил этишнинг иккинчи босқичида ташаббус боладан бошланади. У ўзи ва тенгдошлари учун мустақил равишда ўйинни танлайди, серўзгарувчанлик техникалари ёрдамида ўйин мазмунини ўзгартиради (ўйин қоидалари ёки хатти-ҳаракатлари). Ушбу босқичда тарбиячининг

роли – “Кўнгилочар-кубик” билан болаларнинг ҳаракатларининг тўғрилигини ва болаларнинг фаолияти баҳолашдир.

Учинчи технологик босқич, ижодий фаоллик ўрганувчининг билимларни назарий жиҳатдан англашга интилишини, муаммоларнинг ечимини мустақил равишда излашни, англаш қизиқишларининг интенсив намоён бўлишини назарда тутади. Ушбу босқичда тасвирий ўйин болалар томонидан мустақил равишда ташкил қилинади ва ўтказилади. Мактабгача тарбиячиларнинг ўзлари ўйиннинг танловини аниқлайдилар, шароитларни ўзгартиришнинг тобора кўпроқ янги-янги усуларини топишади, баъзида ҳатто “Кўнгилочар-кубик” нинг ёрдамига мурожаат қилмайдилар ҳам, ўйинларда янгилик элементи пайдо бўлади.

Мактабгача ёшдаги болалар учун “Мушукчалар” тасвирий ўйинига мисол келтирамиз.

Мақсад: тасаввурни ривожлантириш, тажриба ўтказиш, фаолиятни бошлаш.

Вазифа: болаларни бадиий материаллар: рангли қаламлар ва қоғоз-қаламларни фарқлашга ўргатиш.

Ўйиннинг асосий мазмуни: тарбиячи атрофига болаларнинг кичик гуруҳини тўплайди. “Болалар, қандай ғалати товушлар, қулоқ тутинг. Ҳа, бу кичик мушукчаларнинг йиғисику!”. Тарбиячи мушукчаларнинг турли хил бадиий материаллар билан безатилган бир нечта расмларини (рангли қаламлар ва қоғоз-қаламлар) намойиш этади. “Кичкина мушукчалар йўқолиб қолишибди - улар бизнинг хонамизда адашиб қолишибди ва оналари уларнинг қаердалигини билмайди. Келинг, она мушукларни қидирамиз. Аммо қидиришни бошлашдан олдин - мушукчаларингизни диққат билан кўриб чиқинг, уларни таққосланг - улар қандай бадиий материаллар билан чизилганини айтинг ва она-мушукни топсангиз, диққатли бўлинг. Она мушук ва кичик мушукча бир хил бадиий материаллар билан чизилган бўлиши керак. Болалар, фақат мушукчаларга ёрдам беришга шошилишлар”. Ўйин охирида натижа эълон қилинади. Бошқа сафар, болалар яна “Мушукчалар” ўйинини ўйнашади, фақат кичкина мушукчаларни ўйнаш жараёнида болалар ўзлари чизишади. “Кўнгилочар-кубик” ёрдамида болалар янги ўйин яратадилар. Етакчи кубикни ташлайди ва болалар биргаликда кубикнинг кирраси таркибини муҳокама қилишади. Масалан, сурат тушди - вазифа жуфт бўлиб бажарилди. Болалар жуфтларга бўлинишади ва ўзларини (келишув бўйича) номлайдиган ўйин топшириғини бажарадилар. Масалан, кимнинг жуфтлиги қоғоз-қалам билан чизилган барча мушукчаларни тез топади, лекин фақат қизил рангдагиларини. Болаларда ушбу ўйинда ташаббускорлик ва фаоллик каби фазилатлар фаол намоён бўлади, ақлий операциялар (таҳлил, синтез, таққослаш) ривожланади ва фаолият ташаббуси шаклланади. Жуфтликда ишлаш тартиб-интизом ва ҳамжиҳатликни ривожлантиришга ёрдам беради. Тарбиячи ўйин ҳаракатларининг тўғрилигини баҳолайди.

Шундай қилиб, технологиянинг (тасвирлашнинг) биринчи босқичи болаларга тасвирий ўйин ва ўйин тасвирини ўқитишни ўз ичига олди. Тарбиячининг вазифаси универсал қобилиятларга ижобий векторда таъсир кўрсатишдир.

Технологиянинг иккинчи босқичида (талқин қилиш) болалар мақсад қўйиш, унга интилиш ва унинг амалга оширилишига эришиш қобилиятини

шакллантирадилар. Ҳайвон тасвири жараёнида болалар ижодий маҳсулот (расм) яратадилар, тасвирий ҳайвон пайтида эса боланинг расми унинг ижоди муваффақиятини тасдиқловчи восита сифатида фойдаланилади.

Технологиянинг учинчи босқичи (ижодий фаоллик) серўзгарувчанлик усулларини ўқитишни фаоллаштиришни таъминлайди, ҳар бир бола фаол ўзгаришга интилиши учун, янги ўзгаришда элементларнинг комбинациясини қандай топишни билиши учун, ўзини воқеликни фаол ўзгартирувчи каби ҳис қилиши учун, унда яратишнинг янги, ноодатий, “бошқаларникига ўхшамайдиган” эҳтиёжи туғилиши керак.

Шундай қилиб, агар тарбиячи болалар билан ишлашни учта технологик босқичда қура олса, улар болани олинган маълумотларни қайта ишлаш ва янги сифат олиш қобилиятига оҳиста олиб келади. Боланинг ҳайвонда кўрсатадиган фаоллиги тарбиячига уни ижобий ўзгаришларга йўналтиришга имкон беради. Ҳар бир бола ижобий йўналишга эга бўлиши учун ўз қувватининг чиқиш йўлини топиши жуда муҳимдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Акбарова Р.Т. Творческое развитие в процессе музыкальнохореографической деятельности: Автореф. дис. ... канд. пед. Наук / Р.Т. Акбарова. - М., 1998. - 22 с.
2. Павленко Г.В. Педагогические условия развития творческих способностей детей старшего дошкольного возраста в сюжетно-ролевой игре: Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 : Москва, 1998. - 227 с.
2. Пономарев Я.А. Психология творчества. М.: Педагогика, 1976. 280с.
3. Степанова, В.В. Психологические условия развития творчества у детей дошкольного возраста: Дис. ... канд. псих. наук: 19.00.13./ В.В. Степанова. - М., 2001. 164 с.
4. Шаехова Р.К. Педагогические условия развития творческих способностей дошкольников в игровой деятельности: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. /Р.К. Шаехова. - Казань, 1999. - 153 с.

МОДЕЛЛАШТИРИЛГАН ИШЛАБ ЧИҚАРИШ МУҲИТИДА ЗАМОНАВИЙ МУҲАНДИСЛАРНИ ТАЙЁРЛАШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Сайдалиев Исмоилжон Нурмаатович
Андижон машинасозлик институти
катта ўқитувчи

Тел: +99890-148-68-14 e-mail: ismoiljonsaydaliyev@mail.ru

Аннотация: Ушбу мақолада замонавий муҳандислар тайёрлашда олий таълимнинг ишлаб чиқариш билан ўзаро манфаатли ҳамкорлик алоқалари, бўлгуси муҳандислар ўқишини тугатгандан сўнг ишлаб чиқариш муҳитига тез мослашиб кетишини таъминлаш чоралари келтирилган. Талабаларда ишлаб чиқариш бўйича кўникма ва малакани шакллантириш мақсадида моделлаштирилган ишлаб чиқариш муҳитини ташкил қилиш масалалари ҳақида фикрлар баён қилинган.

61	Мактабгача таълим ташкилоти раҳбарлари иқтисодий компетентлигини шакллантириш моделини такомиллаштириш Нигматова Г.Н	348
62	Масофавий таълим технологиялари асосида мустақил ишларни ташкил этишга оид дастурий маҳсулотларни яратиш методикаси Пардаева Г.А	355
63	Тасвирий фаолият жараёнида мактабгача ёшдаги болаларни ижодий ривожлантириш технологияси Пўлатов Ф.У	361
64	Моделлаштирилган ишлаб чиқариш муҳитида замонавий муҳандисларни тайёрлашни такомиллаштириш Сайдалиев И.Н	365
65	Иқтисодий масалаларни ҳал қилишда математик усулларнинг роли Сафарбаева Н.М	371
66	Туризм соҳаси ва таълим тизимининг ўзаро интеграция жараёни Халилов Б.А	375
67	Таълим – тарбия предметида педагогика тарихини тасаввуф билан боғлиқлиги Чориев И.А	380
68	Вояга етмаган ёшларда соғлом турмуш тарзи кўникмаларини шакллантиришда жисмоний тарбия ва спорт омилининг замонавий ижтимоий-педагогик жиҳатлари Сиддиқов Э.Б	384
69	Математика дарсларини лойиҳалаш методологиясининг баъзи элементларини ўқитишда ваколатларга асосланган ёндашув Кодиров К. Р, Нишонбоев А. С, Йигиталиев Й. У	390
70	Мактабгача таълим ташкилоти раҳбарларининг малакаси ошириш моделини такомиллаштириш тамойиллари Қосимова Ш.Н	395
71	Бадий гимнастикада буюм билан бажариладиган машқларнинг алоҳида хусусиятлари. Холматов Н. У	400